

Interdisciplinair project gericht op burger PROmO: Perceptie en Risicocommunicatie bij het Omgaan met Overstromingsrisico's

We voelen ons veilig achter hoge, sterke dijken en waterbouwkundige hoogstandjes als de Deltawerken. Maar hoe klein ook, de kans op een overstroming blijft ondanks deze preventieve maatregelen bestaan. Het PROmO-project brengt in kaart hoe burgers denken over en omgaan met overstromingsrisico's, en welke betekenis die percepties hebben voor de besluitvorming.

Klimaatverandering staat bij ons Nederlanders steeds scherper op het netvlies. Het risico van overstromingen leeft echter minder. Als mondige burgers willen we steeds meer zélf bepalen aan welke risico's wij ons blootstellen. Tegelijkertijd verlangen we absolute bescherming tegen niet zelf verkozen risico's, zoals overstromingen. Zo'n bescherming lijkt de overheid ook te hebben geboden door na de ramp in 1953 de Deltawerken aan te leggen en dijken te verhogen en te versterken. De burger maakt zich geen zorgen over zijn veiligheid; het vertrouwen in de beschermingsmaatregelen is zeer groot. Absolute veiligheid bestaat echter niet. We kunnen de risico's beperken, maar iedereen weet eigenlijk dat er altijd een kans is, hoe klein ook, dat de boel niet helemaal droog blijft. Wat dan? Zijn wij met z'n allen voldoende voorbereid op de gevolgen?

Kentering in beleid

Ook het Nederlandse waterveiligheidsbeleid besteedt steeds meer aandacht aan het beperken van de gevolgen van overstromingen. Een goed voorbeeld hiervan is de oefening Waterproef. In de eerste week van november 2008 hebben bestuurders, waterbeheerders en hulpverleners geoefend op basis van verschillende overstromingsscenario's met als doel slagvaardiger en efficiënter te kunnen optreden bij een eventuele watersnoodramp.

Niet alleen crisis- en rampenbestrijding kunnen helpen om de gevolgen van overstromingen te beperken.

Ook proactieve maatregelen in de ruimtelijke ordening spelen een rol. Compartimentering, ofwel het opdelen van een dijkkring door het aanleggen van nieuwe dijken of het ophogen van bestaande lijnelementen in het land-

schap zoals (spoor)wegen, is daar een voorbeeld van. Deze maatregelen komen nadrukkelijk terug in het advies van de commissie Veerman en de Europese hoogwaterrichtlijn.

Actieve betrokkenheid van maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers is noodzakelijk om dit type maatregelen tot uitvoering te brengen en daarmee de gevolgen van overstromingen daadwerkelijk te kunnen beperken. Burgers hebben daarin verschillende rollen: als actor en belastingbetaler in het politieke proces, als te beschermen individu, als hulpverlener, als koper/huurder/gebruiker, enzovoorts.

Risicopremie

Wat betekent de omslag in het denken over waterveiligheid voor de burger en wat zijn de gevolgen op het bestuurlijke vlak? Dit zijn de centrale vragen in PROmO. Dit onderzoek wordt uitgevoerd met vier disciplines. De sociaal-psychologen richten zich op de vraag hoe mensen overstromingsrisico's beleven. Waar hangt die beleving van af? Hoe komen mensen tot het besluit om zich al dan niet voor te bereiden? Het sociaal-economische spoor stelt daarnaast de vraag welke 'risicopremie' burgers en bedrijven bereid zijn te betalen om overstromingsrisico's beter te beheersen. De percepties en het gedrag van burgers komen niet tot stand in een vacuüm, maar worden bepaald door de (bestuurlijke) context. Die staat centraal bij de bestuurlijk-institutionele discipline, die zich richt op veranderingen in de besluitvorming. De vierde discipline wordt gevormd door de ingenieurs, de technisch-natuurwetenschappelijke discipline. Welke rol speelt hun kennis over het fysieke systeem in de totstandkoming van percepties en besluitvorming?

Hoe kan deze kennis optimaal bijdragen aan besluitvorming, ook in een veranderende beleidscontext?

Integratie

De verschillende vragen in het PROMO-onderzoek hangen sterk met elkaar

samen. Om de vragen in de ene discipline te kunnen beantwoorden zijn kennis en inzicht nodig uit de andere velden. Samen vormen ze de basis voor de beantwoording van de hoofdvraag. Daarom is in het PROMO-onderzoek veel aandacht voor de integratie van de verschillende disciplines. Sten de Wit van TNO Bouw en Ondergrond coördineert deze integratie. Daarbij is duidelijk geworden dat ook tussen de onderzoekers belangrijke verschillen bestaan in perceptie, bijvoorbeeld over het begrip risico en de onderzoeksaanpak. Een intensieve dialoog is volgens TNO van groot belang om tot echt geïntegreerde oplossingen te komen. De integratie wordt actief bevordert door te werken met een drietal regionale casussen: de dijkkringen Walcheren (dijkkring 22), Eiland van Dordrecht (dijkkring 29) en Land van Heusden/Maaskant (dijkkring 36). Het onderzoek richt zich op specifieke vragen die in deze dijkkringen leven. Binnen elke discipline wordt daartoe onderzoek gedaan in de regio's. Daarnaast worden verschillende activiteiten georganiseerd om de onderzoekers in de verschillende disciplines nauwer te laten samenwerken, met elkaar en met de actoren in de regio. Zo is in Dordrecht een workshop gehouden rond het thema buitendijks bouwen. Daarin stond het beeld van de burger centraal.

Een van de zaken die daar naar voren werd gebracht is dat het beeld dat de burger heeft van overstromingsrisico's niet zonder meer maakbaar is, hoe 'handig' dat soms voor overheden ook zou zijn. Overheden doen er in ieder geval verstandig aan rekening te houden met dergelijke beelden zodat zij daar in hun voorbereiding en presentatie van beleid en de communicatie over hun plannen op kunnen anticiperen.

Risicobeleving

Jan Gutteling is sociaal-psycholoog en communicatiewetenschapper aan de Universiteit Twente en nauw betrokken bij het sociaalpsychologische spoor

binnen PROMO. De vraag waarop hij en zijn collega's antwoord proberen te krijgen is hoe risicopercepties en risicobeleving van invloed zijn op het gedrag van burgers en hun percepties van overstromingsrisico's. Welk besef is er van de risico's? Maken mensen zich veel of weinig zorgen over een mogelijke overstroming? Waar hangt dat mee samen? En hoe groot is het vertrouwen in de 'risicomanagers', Rijkswaterstaat en de waterschappen bijvoorbeeld? Antwoorden op deze vragen kunnen helpen om risicocommunicatie te ontwikkelen. Gutteling vertelt over voorlopige conclusies uit de case studies. Ze laten zien dat de risicoperceptie van overstromingen bij de burger niet erg hoog is. Er heerst veel vertrouwen in de risicomanager waardoor de burger niet erg geneigd is om over de risico's van overstromingen na te denken. De perceptie heerst dat de kans op overstromingen niet zo groot is, iets dat Gutteling zich wel kan voorstellen, maar hij zou graag meer bewustwording zien.

Verskillende optieken

Over PROMO is Gutteling stellig: een interdisciplinaire samenwerking als deze kunnen we in de toekomst vaker verwachten. De toekomst vraagt om een kijk vanuit verschillende optieken met het doel tot een integrale oplossing te komen. En wat ook een belangrijke rol zal spelen in dergelijke vraagstukken zijn de heersende percepties en de daarop af te stemmen communicatie.

En de rol van technische informatie? Gutteling haalt de waterschappen aan. De besturen van deze organen kunnen vanuit de samenleving andere vragen over waterveiligheid tegemoet zien, mede omdat de hele samenleving doordrenkt is van vragen over risico en veiligheid.

Het zou de wetenschapper daarom niet verbazen als de komende jaren meer nadruk komt te liggen op actuele en toegankelijke informatie over de kwaliteit van de dijken. De informatie die technische experts hierover aanleveren, zal bestuurders beter moeten helpen bij het beantwoorden van vragen over waterveiligheid vanuit de samenleving. ■

Sonja van Poortvliet, Sten de Wit, TNO

nummer 1/2 2009

PROMO maakt deel uit van het Leven met Water-programma. Het onderzoek sluit aan op de toenemende aandacht voor de beheersing van de gevolgen van eventuele overstromingen, naast het bestaande beleid dat primair gericht is op het voorkomen van een watersnood. De centrale vraag is, vrij vertaald: wat betekent deze verandering voor de burger? Het PROMO-onderzoek loopt tot en met 2009. Uitvoerende partijen zijn Deltares, TNO, Universiteit Twente, ITC, TU Delft en HKV. Het onderzoek wordt ondersteund door DG-Water, het Ministerie van BZK, de provincies Zuid-Holland en Zeeland en de STOWA.

nummer 1/2 2009

Water

